

Gülşen-âbâd Mesnevisinde
Sufilerin Baharı ve Çiçek Sembolizmi

Sordum Sarı Çiçeğe

MERYEM MERVE ÖZDEMİR

Âşıkların solmaz taze gülleri
Zikr-i tevhid eder daim dilleri
Evliyaullahın doğru yolları
Yolda buluna gör alırlar seni
Çöpatlamaz Şeyh Âtîf Efendi

ÖNSÖZ

Şemseddîn-i Sivâsî “Kara Şems” ve “Şems-i Aziz” adları ile anılan, Türk tasavvuf tarihinin zirve şahsiyetleri arasında Şems-i Tebrizî ve Akşemseddin ile birlikte yer alan üç Şems’ten biridir. Şems, yüzyıllar öncesinden günümüze tesirini sürdüren, zaman ve mekân kavramlarından hür, Yaratıcımız ile aramıza girmiş nefsimizin kalın, kara perdelerini kaldırarak, kalbimizin içini güneş gibi aydınlatmaya devam eden, insanın hakikat arayışına her asırda rehberlik eden sülâhlerdendir.

Hız.Şems’in Allah’ın tabiatı tecelli eden kutsal sanatına hayranlığı, derin bilgi, muhayyile ve keşfe sahip olduğu kendi tabiri ile “derdini anlatmaya çiçekleri bahane kılması” ile aşikâr olmuş bir insan-ı kâmilidir. Derdi halka tasavvuf yolunun öğretilerini aktarmak olan Şems, derdimize çarenin bir çiçek olduğunu, o çiçeğin de “gül” olduğunu söyler. Allah’ı bilmek ve tanımak yolunda tüm bahçelerin yegâne gülü Peygamberimiz Hz.Muhammed’e (s.a.v) duyulan sevginin büyüklüğü, samimiyeti ve saflığı önemlidir. “Allah’ı ve Resûlünü herşeyden çok sevmeyenin îmanı sahih değildir.” hadis-i şerifi sufiler için manevi yolda sevginin önemini açıkça vurgulamaktadır. İnsanın tasavvufî eğitim ve terbiyeden geçmesinin esas amacı kalbin uyanışını sağlamak içindir.

Tasavvuf yolculuğunda sevginin değer gördüğü yer muhabbet bağıdır. Muhabbetin bağı öyle bir yerdir ki üzerinde daimî Şems'in ışıkları ile parıldaayan taze bahar havasının olduğu, temiz cân toprağına ekilen her niyetin vakti zamanı gelince filizlendiği, hiçbir emeğin, gayretin, kabullenişin ve rızanın ziyan olmadığı, her dem yeni bir şe'nde nice tohum muhabbetin koynundan aşk diyarına çiçeklenir. Binaenaleyh aşkın diyarına varmak isteyenler için aşka kavuşmanın ilk şartı muhabbetin bağında çiçeklenmektir.

Muhabbet bağında çiçeklenen gönül ilahi aşkın varlığına delil, âlemin yaratılış hakikatine dair Hakk'ın işaretleri ile doludur. Sûfilere göre hakikat arayıcısı olan sâlik (yolcu) cân toprağına gayret ile mânâ tohumları ekmeli, tohumların yeşermesi için samimi, şefkatli bir ilgi ve sevgi ile can suyunu vermeli, aşkın filizlenmesini sabırla beklemelidir. Bu yolda "Belâ içinde velâ (yakınlık) gizlidir." sırrını idrâk eden aşkın taliplisi yolculuğuna istikrarla devam etmelidir. "Vesvese bırakılıp sevgilinin aşkı elde edildiğinde bütün âlem diken-den arınmış güle döner."

Bütün âşıkların, sevgililerin, gizli maksudu muhabbet bağında açılmış bir güle dönüşmektir. Yaratılış tohumunun özünde gül çiçeği olmak nasibi bahşedilmese de tüm çiçek meşrepliler gülün etrafında pervane olup dönmek, O'na yakın olmak, benzemek, güzelliklerine şahit olmak, kokusunu duyumsamak ve nihayetinde O'na kavuşmak niyeti ile nice bahçelerde seyyah ve kâşif misali gezer dolaşır, arar ve elbet bir gün gülü bulur.

Günümüz diliyle *bol çiçekli bahçe / güzel çiçekler bahçesi / gül bahçeleri* gibi anlamlara karşılık gelen *Gülşen-âbâd* mesnevisinde her bir çiçek, gülü görebilmek, onunla sohbet edebilmek için gülün dostlar meclisinde toplanmış, farklı tarîklerin birer sembolü olarak zikir halkası oluşturmuş dervişlerdir. Birbirinden farklı meşreplerde seyr ü sülûk / manevî yolculuğunu yapan bu çiçek dervişler, gül şeyhin hakikât bahçesinde bir araya gelmişlerdir.

Âlemde yaratılmış her şeyin insan için Hakk'a ulaşma yolunda vesilelerden ibaret olduğunu, herkesin makamının ve meşrebini

farklı hâller üzerine olduğunu, manevî yolun bir rehber aracılığıyla yürünmesi gerektiğini çiçek ve tabiat sembolleri üzerinden anlatan Şemseddîn-i Sivâsî, tasavvuf terminolojisini oluşturan geniş hacimli birçok konuyu (vahdet-i vücûd, seyr ü sülûk, ilâhî âşk, mürîd-mürşid, tarîkat ilişkisi) 557 beyitten oluşan bir mesnevi ile anlatmıştır.

Gülşen-âbâd mesnevisi dinî- tasavvufî edebiyat alanında benzerine az rastlanır özellikte bir mesnevidir. Tasavvuf öğretilerini temel alır lâkin idrâk edilmesi kimi zaman zor, ağır muhteviyatı olan bu öğretiler sıkıcı, didaktik bir dil ve klasik konu yerine akıcı, zarif, şiirsel bir dil ve özgün, renkli ve sanatsal bir konu ile aktarılmıştır. Hz. Şems insanın tekâmül yolculuğunu sembolik bir *lisân-ı ezhâr* (çiçek dili) kullanarak anlatmıştır.

Hz. Şems'in derin muhayyilesinden ortaya çıkan çiçek meclisi, madde ve mânânın beraber cân bulduğu bir irfân meclisidir. *Güzel Çiçekler Bahçesi* olan bu bahçe hakikatte tarîkatler bahçesidir. Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun kurucusu olan Şemseddîn-i Sivâsî, özelde herhangi bir tarîkate atıfta bulunmadan aktardığı bu rengarenk çiçek bahçesinde, farklı meşreplerde ve makamlarda olan gül, çiğdem, sümbül, zerrin-kadeh, menekşe, lâle, süsen, zambak, nilüfer, nergis olmak üzere *adı geçen* on çiçek ve diğer tabiat unsurları üzerinden sûfilerin manevî yolculuk hâlleri işlenmiştir. Bu bahçe tasavvuf öğretilerinin yeşerdiği bir irfân mektebinde kurulmuş sohbet meclisinde, çiçek kılığına bürünmüş sûfiler gül şeyhin davetlileri, dostları ve hizmetkârlarıdır. Şems tarafından oluşturulan bahçe tasavvuru ile tasavvuf yoluna talip olanların, bir irfân mektebine girerek nefsinin bir rehber/mürşid-i kâmil eşliğinde terbiye etmesinin gereklidir.

Çiçeklerin bahçesi olan dost meclisine davet ediliğimiz bu eser, Hz.Şems'in ortaya koyduğu tabiat telâkkisi, insan ve doğa ilişkilerini yeniden ihyâ etmede bizlere yol gösteren, günümüz insanına kadar öğreticiliğini ve geçerliliğini koruyan kadim bir nasihatnâmedir.

Güzel düşünme, hissetme ve yaşamayı öğrenmek için içimizdeki bahçeye giden yolları keşfetmemiz gerek. Tasavvufî yolculuk bizi bahçeye ulaştıran en güzel yoldur. Zahmetli olduğu kadar rahmet

dolu, kendini ve Allah'ı bilme, tanıma, yarattıklarını sevme ve anlama gayretinde, şefkat ve muhabbetle sarıp sarmalanmayı deneyimlersiniz. Bu yol insanın en basit eylemlerinde bile bütüncül, manevî duyarlılığa davet çağrısında bulunur. Kişi bu yolda tektir lâkin yalnız değildir, insanın tüm yaratılmışlarla olan ilişkisinde sevgi, saygı ve hoşgörü ile örülü olan ortak yaşam bağları göz ardı edilemez, kolektife ters düşen, toplumsal katılımı ve bireysel kazanımı olumsuz etkileyen hiçbir bir durum, davranış ve düşünce tasavvufi öğretilerin içinde barınmaz. Hakikat yolcusu, tasavvuf yolunun kadim kültürünü ve öğretilerini çevresine ve nesillere aktaran, geleneksel manevî dünya görüşüne sahip çıkarak, güçlü bir dayanışma ve paylaşma iş birliğinde çevresi ile kenetlenmelidir.

Çalışmamızda gözden kaçan hata ve eksikliklerimizin var ise affınıza sığınıyor, Şemseddin-i Sivâsi Hazretlerinin himmeti ile, onun sevgisinin ve hoşgörüsünün çiçekli örtüsüne sığınıp, her türlü beşer kusurlarımızın örtülmesini niyaz ediyorum. Şems Hazretlerinin sonsuz güzellikteki şifâli çiçekler bahçesindeki çiçek süfilere benzeyen “çiçek gibi” insanlarla, sevgi ile yoldaş olalım. Çünkü insanın gönül bahçesi yalnızca sevgi ile çiçeklenir...

Âşıkların solmayan gülü Efendimizin “Birbirinizi sevmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olamazsınız.” uyarısını önemle dikkate alarak, imanımızın sevgiden doğduğunun ve sevgi ile kemâlata ereceğinin birbirimize her dem hatırlatıcısı olmalıyız.

Meryem Merve Özdemir

Mart 2023, Üsküdar

GİRİŞ

Arapçada *zehr*, *zehre*, Farsçada *şükûfe* şeklinde kullanılan çiçek, yer-yüzünü kokusuyla, şekliyle, çeşit çeşit renkleri, şifâları ve güzellikleri ile insanda hayret ve hayranlık uyandıran varlıklardır. Tabiatın tüm güzellikleri bilhassa rengârenk, mis kokulu, şifâlı çiçekleri içimizde kelimelerle tarif edemediğimiz derûnî duygularımızı anlatırlar. Farklı milletler, tarih boyu birbirinden değişik anlamlar yükleyerek tabiattaki bu sessiz kulların sırlı dilinde, ortak güzellikler bulup hayata nakşetmişlerdir. Öyle ki sanatın ve edebiyatın vazgeçilmez, zarif, güzel nakışları haline gelmiş çiçekler, her eserde sanatçının gönül iklimine uygun olarak ruh kıyafetinde kendine özgü motifler oluşturmuştur. Edebiyatımızda, sanatımızda, bilimsel ve tıbbî çalışmalarımızda, evlerimizde, bahçelerimizde, günlük hayatımızda, düşünce ve duygu dünyalarımızda çiçekler kıymetli bir yere sahiptir.

Çiçeklerle hemhâl olan insanımızın bıraktığı edebî, mimarî ve sanat eserlerinin izinde; renkli, zarif, cismâni ve lâtif yönüyle çiçeklerden oluşan kalıcı bir dünya telakkisi ortaya çıkmıştır. Çiçekleri tanımayı, yetiştirmeyi, sevmeyi, bireysel ve toplumsal ilişkilerini çiçekler ile ifade etmeyi de bir sanat haline getiren insanımız, bu konuda özel bir *çiçek dili* oluşturmuştur ki bunun orijinal adı *lisân-ı ezhâr*dır. Bu

çiçek dili geleneksel kültürümüzde kadın erkek fark etmeksizin kullanılan bir şifreli iletişim vasıtası hâline gelmiş olup, bu gizli dilde çiçekler alışıl gelmiş sembolik anlamları dışında kullanılmıştır. Bu sıradışı sembolik dilde çiçekler renkleri, kokuları, şekilleri ile çeşit çeşit duyguların ifade aracı olarak can bulmuş, bilhassa da “aşk ve haberleşme vasıtası” şekline dönüşmüştür.

On altıncı yüzyılda yaşamış Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun kurucusu olan sûfî şâir Şemseddîn-i Sivâsî (ö. 1597) de bir nakkaş misali çiçek motiflerini işlediği *Gülşen-âbâd* adlı eserinde, sembolik bir *lisân-ı ezhâr* kullanmıştır. Mesnevi türünde yazılan 557 beyitlik küçük hacimli bu eser, muhteviyatı bakımından oldukça derin konuları içerisinde toplayarak zengin, öğretici, renkli ve özgün bir kurguya sahiptir.

Bir sanatkar olarak Şemseddîn-i Sivâsî'nin dikkate değer yanı mesnevi müellifliğidir, 11 manzum eserinden 9 tanesi mesnevi türündendir. *Gülşen-âbâd* da dinî-tasavvufî edebiyat alanında benzerine az rastlanır özellikte bir mesnevidir. Edebiyatımızda *Gülşen-âbâd* mesnevisi ile benzerlik gösteren başka sûfiler tarafından kaleme alınmış az sayıda mesnevi mevcuttur. Feridüddin Attâr'ın *Mantıku't-tayr*, Ali Şîr Nevâî'nin *Lisânü't-tayr*, Dervîş Şemseddîn'in *Deh Murg*, Zaîfî Pîr Mehmed'in *Gülşen-i Sîmurg*, Ârifî Mehmed'in *Ravzatü't-Tevhid*, Kadioğlu Şeyh Mehmed'in *İnşirâhu's-Sadr*, İbrahim Gülşenî'nin *Sîmurg-nâme*, Fedâî Dede'nin *Mantıku'l-esrâr* adlı mesnevileri Şemseddîn-i Sivâsî'nin *Gülşen-Âbâd* mesnevisi ile benzer türde sayılı mesneviler arasındadır.

Bol çiçekli bahçe/güzel çiçekler bahçesi/gül bahçeleri gibi anlamlara karşılık gelen *Gülşen-âbâd* mesnevisinde her bir çiçek, gülü görebilmek, onunla sohbet edebilmek için gülün dostlar meclisinde toplanmış, farklı tarıkların birer sembolü olarak zikir halkası oluşturmuş dervişlerdir. Birbirinden farklı meşreplerde seyr ü sülûk/manevî yolculuğunu yapan bu çiçek dervişler, gül şeyhin hakikât bahçesinde bir araya gelmişlerdir.

Gülşen-âbâd mesnevisine hâkim olan şiirsel dil, tasavvufun kendine özgü temel doktrini olan vahdet-i vücûd konusunu, çiçekler ve diğer tabiat unsurları üzerinden (*toprak, hava, rûzgâr, yağmur, bulut, ağaçlar, bülbül vb.*) sembolize ederek anlatması eserin kendine özgü oluşunu ve derinliğini özetler niteliktedir. Tasavvuf ehli olan müellifin bu konuyu ve sembolik anlatımı seçmiş olması bilinçlidir. Eserin yazılma amacı müridâna ve halka seyr ü sülûkun mertebelerini anlatarak, tasavvufi eğitim yolu ile onları irşâd etmektir.

Bahârû's-sûfiyye adıyla da anılan eser, çiçeklerin (*gül, çiğdem, süm-bül, zerrin-kadeh, menekşe, lâle, süsen, zambak, nilüfer, nergis*) şair ile karşılıklı münazarası şeklindedir. Şair, eserin girişinde çiçeklerin isimlerinden sırayla bahsederek her birinin mânevî yolculuktaki hâllerini kısaca açıklar. Hemen akabinde Hz. Peygamberi öven bir na't yer alır. Daha sonra giriş bölümünde müşid olan gül çiçeğinin etrafında ledün ilminin sırlarını öğrenmek için toplanan, her biri sûfi olan çiçeklerin bir araya geldiği bir meclisten bahseder. Şair her çiçeğin rengiyle, kokusuyla, hâliyle dile getirdiği hakikâti öğrenme niyeti ile çiçekler meclisine girer. Gül şeyhin huzurunda toplanılan bahçeyi irfân mektebi, çiçekleri bu mektebin hizmetine kendini adanmış gönüllü öğrenciler, gülün sevenleri ve dostları, kendisini ise henüz yeni yetme bir çocuk olarak anlatmaktadır.

Çalışmamızda Hasan Aksoy tarafından neşredilen Şemseddin-i Sivâsî'nin *Gülşen-âbâd*¹ adlı mesnevi türündeki eser esas alınmıştır. Aksoy; "Çiçeklerin sırayla bir meclise gelerek konuşmalarını anlatan *Gülşen-âbâd*, Yunus Emre'nin, *Sordum sarı çiçeğe* mısraıyla başlayan ilâhîsi gibi intak sanatına dayalı olarak kaleme alınan az sayıdaki eserlerden biridir. Baştan sona muhayyel bir atmosferin tasvir edildiği bu alegorik eser Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'inde başarıyla kullandığı üslûbun ilk örneklerini de içinde barındırmaktadır" diyerek eserin dinî-tasavvufi edebiyattaki yerini ve orijinalliğini anlatmıştır.²

1 *Gülşen-Âbâd*, Şemseddin Sivasi Külliyyati, Sivas, 2015.

2 *Gülşen-Âbâd*, DIA, İstanbul, 1996, C.14, s.255.

Üç ana bölümden meydana gelen bu çalışmanın birinci bölümünde Şemseddin-i Sivâsî'nin hayatı, eserleri, tasavvufî şahsiyetine dair bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, eserin daha iyi anlaşılabilmesi adına klasik ve tasavvufî Türk edebiyatında tabiat ve çiçekler başlıkları altında bazı bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise *Gülşen-âbâd* mesnevisinde yer alan çiçeklerin ve diğer umumî tabiat unsurlarının (bitkiler/nebâtât, çiçekler/şukûfe, ezhâr, ağaçlar/eşcâr, bülbül/hezâr, bahçe/ravza, riyâz, bostân) eserde yer aldığı ilgili bölüm başlıkları ve beyitler tasnif edilerek, tasavvuf terminolojisindeki yerleri incelenmiştir.

Şemseddin-i Sivâsî'nin derin muhayyilesinden ortaya çıkan çiçek meclisi, madde ve mânânın beraber cân bulduğu bir irfân mektebidir. *Güzel Çiçekler Bahçesi* olarak da anılan bu bahçe hakikatte tarikatler bahçesidir. Halvetiyye tarikatinin Şemsiyye kolunun kurucusu olan Şemseddin-i Sivâsî, özelde herhangi bir tarikate atıfta bulunmadan aktardığı bu rengarenk çiçek bahçesinde, farklı meşreplerde ve makamlarda olan *gül, çiğdem, sümbül, zerrin-kadeh, menekşe, lâle, süsen, zambak, nilüfer, nergis* olmak üzere *adı geçen* on çiçek ve diğer tabiat unsurları üzerinden sûfilerin manevî yolculuk hâlleri işlenmiştir. Bu bahçe tasavvuf öğretilerinin yeşerdiği bir sohbet meclisi, çiçek kılığına bürünmüş sûfiler ise gül şeyhin davetlileri, dostları ve hizmetkârlarıdır. Şems tarafından oluşturulan bahçe tasavvuru ile tasavvuf yoluna talip olanların, bir irfân mektebine girerek nefsini bir rehber/mürşid-i kâmil eşliğinde terbiye etmesinin gerekli olduğu anlatılır.

Başlangıçta bu meclisten habersiz olan şair, bir gök gürültüsünden aldığı haber ile bahçede gülün sohbeti olduğunu öğrenir. Çiçeklerin güzelliğinin sırrına ermek için oraya gider. Şair, eserin giriş kısmında çiçeklerin her biri için kendilerine has hâllerinden kısaca bahsederek, çiçeklerin meşrepleri hakkında kısa bir ön bilgi verir. Daha sonra çiçeklerin yanına giderek onlara sualler sorar ve çiçeklerin kendisine verdiği cevapları aktarır. Sırasıyla çiçeklere; nereden geldiğini, rengini, kokusunu, hâlini kimden aldığını, bu bahçeye nasıl ve neden yolunun düştüğünü sorar. Gül çiçeğine gelene kadar çiçeklerin her

birinin kendilerine has hâllerini ve cevaplarını aktarır. Gül ortaya çıkınca ise şair, gülün rayihasının ve sohbetinin etkisi ile hakikati keşfetmek için yola çıkması gerektiğini anlayarak sırlı ve hikmetli bir yolculuğa başlar.

Şair, güle kokusunu nereden aldığını sorduğunda gül, şaire kokusunun sırrını hemen söylemez, şairi hakikati aramak üzere uzun bir yolculuğa çıkarır. Gül öncelikle kokusunu gövdesinden aldığını söyler. Şair gülün bu cevabı ile gülün gövdesine gider. Gülün gövdesi ise kokuyu kökünden aldığını söyler. Kökün yanına varınca ise kök kokuyu toprak aldığını, toprak yağmurdan aldığını, yağmur buluttan aldığını, bulut rüzgârdan aldığını söyler.

Şair hakikati ararken gövdeden köke, kökten toprağa, topraktan yağmura, yağmurdan buluta, buluttan rüzgâra kokunun sırrına ulaşmak için meşakkatli bir yolculuk yapar. Sonunda rüzgâr ona bu kokuyu sadece “fenâfillâh” ve “bekâbillâh” makamlarında ulaşanların duyabileceğini söyleyerek, şaire tekrar güle gitmesini söyler. Şair bulutu, yağmuru, toprağı, gülün köklerini ve gövdesini tekrar dolaşarak, gülün huzuruna geri döner; orada nihayet hakikatin kokusunu alır, o an kokunun asıl kaynağını idrâk eder ve gülün huzurunda vahdet sırrına ulaşır. Çiçekler meclisinin kutbu'l-aktâbı olan gül çiçeğinde aradığı hakikat, mânâsı ile cân bulur. Varlığın hakikate perde olduğunu, gülün vasıtası ile varlık perdelerini yırtarak mutlak güzelliğin kaynağının Yaradan olduğunu idrâk eder ve vahdet-i vücûda ulaşır.

Şairin topraktan göğe ve tekrar gökten toprağa farklı tabiat unsurları ile yaptığı bu yolculuk, döngüsel bir özellik arz ettiği için tasavvufta varlıkların Hak'tan gelişini ve O'na dönüşünü açıklayan devir nazariyesi olarak görülebilir. İbnü'l-Arabî varlıkların yaptığı bu döngüsel yolculuğu: “Yeryüzü bu devrin sadece bir yüzüdür. Bu dairenin başlangıcı ayrılık, sonu sevgi ve kavuşma, miğferi Hak ve muhiti de vücudun tecellîgâhlarıdır. Her şey merkezden çıkmakta ve tekrar

bu merkeze dönmektedir. Hâricî âlem Zât-ı İlâhî'nin tecellî ettiği tecelligâh ve mazharlarından başka bir şey değildir” şeklinde özetler.³

Şemseddîn-i Sivâsî bizleri davet ettiği gül bahçesinde, sûfiler tarafından mürşid-i kâmil eşliğinde yapılan nefisteki dönüşüm yolculuğunu anlatır. Seçilen her bir çiçek ve tabiat unsuru sûfilerin seyr ü sülûktaki hâllerine işaret eder. Bir manevî rehber ile çıkılan nefis terbiyesi yolculuğunda yolun adabını, bu yolun talibi ve yolcusu olanların yolda tecrübe ettiği çeşitli hâlleri açıklar. Mürid-mürşid ilişkisi, ledün ilmi, teslimiyet, tevâzu, riyâzet, uzlet, müşâhede, edep, sabır, çile, hizmet, yiğitlik, muhabbet, ibret, âşk yolunda perişanlık, ilâhî âşk sarhoşluğu, zikir, semâ, dergâh, kerâmet, âşık, mecnûn gibi kavramları tasavvufî istlâhlar ile açıklayarak, sûfilerin hâllerini ve tasavvuf yolunun tecrübelerini anlatır.

Âlemde yaratılmış her şeyin insan için Hakk'a ulaşma yolunda vesilelerden ibaret olduğunu, herkesin makamının ve meşrebinin farklı hâller üzerine olduğunu, manevî yolun bir rehber aracılığıyla yürünmesi gerektiğini çiçek ve tabiat sembolleri üzerinden anlatan Şemseddîn-i Sivâsî, tasavvuf terminolojisini oluşturan geniş hacimli birçok konuyu (vahdet-i vücûd, seyr ü sülûk, ilâhî âşk, mürid-mürşid, tarîkat ilişkisi) 557 beyitten oluşan bir mesnevi ile anlatmıştır.

Gülşen-âbâd mesnevisi tasavvuf öğretilerini temel alır ancak idrâk edilmesi kimi zaman zor, ağır muhteviyatı olsa da bunlar sıkıcı, didaktik bir dil yerine akıcı, zarîf, şiîrsel bir dil ile aktarılmıştır. Hz. Şems insanın tekâmül yolculuğunu sembolik ve şiîrsel bir anlatımla beraber yalın ve özgün bir dil kullanarak anlatmıştır.

Molla Câmî “Dervişlerin sohbetinden, Muhammed kokusu gelir.” sözündeki mânâ Şemseddin Sivâsî'nin bahçesinde cân bulur. Hz. Şems mis kokulu çiçek dervişlerinin sohbet meclisinden yayılan Muhammedi kokunun sırrına vasil olabilmek için bizi bahçeye davet eder. Bu bahçeye girenler Muhammedî hakikati Gül'ün kokusunda keşfetmeye talip olanlardır. Şems'in bahçesinde toprağa rengarenk

3 Uluç, *İbn Arabî'de Sembolizm*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2007, s.162-163.

dokunmuş halı misali çeşit çeşit çiçeklerin birlikteliği ve güzelliği hayranlık uyandırır, yemyeşil ağaçlar sizi selâmlar, ağaçların olgun meyveleri bahçedekilere hizmet etmek için can atarak dokunsanız avcunuza düşüverir, cıvıl cıvıl şakıyan kuşlar bahçeye gelmiş olmanızı muhabbetle karşılar, başınızı kaldırdığınızda göz göze geldiğiniz kocaman bulutların sizi orada görme sevinci ılık bir yağmur olarak size dokunur, rüzgar ise yağmurun sevinç gözyaşları ile ıslanan toprağın kokusunu size taze bir nefes olarak hediye eder. Nihayetinde bu bahçede gülün kokusunu duyumsayanlar bahçenin daimî misafiri, gönüllüsü ve gülün dostu olur, kokunun sırrına varanlar ise nice sayısız gönül bahçesinde gül olur.

Sûfiler cân toprağına mânâ tohumu ekerek, aşk ile filizlenmesini beklerler. Onlar için tüm işaretler Hakkın varlığına delildir, insanın hakikate dair işaretleri idrâk edebilmesi için manevî eğitim ve terbiyeden geçen bir yolculuğa çıkması şarttır. Sûfilerin varlık âlemine bakışları, doğaya karşı tutumları ve doğayla olan ilişkileri kadim tasavvuf geleneğinin ilkelerinden oluşur. Sûfilerin yaşamını incelediğimizde, onların gönüllerinin tabiat sevgisiyle dolu olduğuna şahit oluruz. Onlara göre yaratılmış tüm varlıkları sevmek, güzelliği ve temizliği muhafaza etmek, Allah'ı sevmek ve O'nun emanetlerini korumakla eşdeğerdir. Binâenaleyh tasavvufî yaşam, modern dünyada özlemi çekilen çevreyi ve ahlâkı bizlere sunmaktadır.

İslâmî ilkelerle edinilen tabiat bilincinde, Kur'an ve sünnet ışığında kazanılan Allah, kâinat ve insan ilişkisi perspektifinin yüksek kazanımları ve potansiyeli vardır. Kâinat, Allah'ın rahmetinin ifadesi ve tezahürüdür. İlahi nimet ve lütûflarının terkibi olan doğanın cömertliği ve kozmik düzen onun rahmetinin özel bir ifadesidir. Kâinatın yaratılış ilkeleri doğanın yaratılış şifreleri üzerinden okunmayı bekler. Canlanma (ihya) üzerinde geleneksel tasavvufî yaklaşımlar günümüz sorunlarına esaslı bir tamamlayıcı unsur sunar. Çünkü tasavvufta yaratılmışların arasındaki bütüncül ilişkinin ve birliğin idraki temel okumadır. Bu birliğin içinde ahenk, ölçü, denge ve bütünlük olmazsa olmazdır. Tabiat varlığını ve güzelliğini ancak bu koşullarda muha-

faza edip, sürdürebilir. Hiç şüphesiz birliği idrâk eden kimse yaşamı boyunca iyilik, güzellik ve denge için çalışacak, bu suretle tekâmül edecek ve âlemden kendisinin ayrı ve müstakil bir vücudu olmadığı hakikatine müşahedelerle erişecektir.

İnsan toprak gibidir, cevheri iyi işlendiği zaman tabiatındaki güzellik ortaya çıkar. Bir ustaya, işin ehline vasıl olunca güzel işleniriz. Davranışlarımızın yaradılışa uygun hâle getirilmesi, hakikate hizmet etmesi ve yüksek bir bilinçle varlıkların en şerefli olmak için manevî yolculukta en önemli yetenek kulun ahdine vefa göstermesidir. İnsanın iç âlemindeki tabiatın dış âlemdenki tabiatla doğrudan kurduğu bağın, çeşitliliği ve ahengi üzerine tefekkür etmesi, mânevî hayatın bütünlüğünü, kendi sorumluluklarını ve ahdini hatırlamasında en etkili yolculuk hallerindedir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) yoluna samimiyetle, gönülden bağlılık duyanların günlük hayatlarında sosyal, etik ve ekolojik değerleri koruma, gözetme hassasiyeti ve gayret tohumları her dem heybesinde mevcut ve bakidir.

Güzel düşünme, hissetme ve yaşamayı öğrenmek için içimizdeki bahçeye giden yolları keşfetmemiz gerek. Tasavvufi yolculuk bizi bahçeye ulaştıran en güzel yoldur. Zahmetli olduğu kadar rahmet dolu, kendini ve yaradana bilen, tanıyan, seven, dost olan kulları ile birlikte olduğunuz, şefkât ve muhabbetle sarıp sarmalanmayı deneyimlersiniz. Bu yol insanın en basit eylemlerinde bile bütüncül, manevî duyarlılığa davet çağrısında bulunur. Kişi bu yolda yalnız değildir, insanın tüm yaratılmışlarla olan ilişkisinde sevgi, saygı ve hoşgörü ile örülü olan ortak yaşam bağları göz ardı edilemez, kolektife ters düşen, toplumsal katılımı ve bireysel kazanımı olumsuz etkileyen hiçbir bir durum, davranış ve düşünce tasavvufi öğretilerin içinde barınmaz. Hakikat yolcusu, tasavvuf yolunun kadim kültürünü ve öğretilerini çevresine ve nesillere aktaran, geleneksel manevî dünya görüşüne sahip çıkarak, güçlü bir dayanışma ve paylaşma işbirliğinde çevresi ile kenetlenmelidir.

Çiçeklerin bahçesi olan dost meclisine davet edildiğimiz bu eser, Hz.Şems'in ortaya koyduğu tabiat telâkkisi, insan ve doğa ilişkilerini

yeniden ihyâ etmede bizlere yol gösteren, günümüz insanına kadar öğreticiliğini ve geçerliliğini koruyan kadim bir nasihatnâmedir. *Gülşen-âbâd* mesnevisinin giriş kısmında yaratılmışlara hayret ve ibret nazarı ile derin bir hayranlık ve muhabbet duymak, onların özündeki ilâhî mesajı anlamak ve bu anlayışla yaşamlarımızı inşa etmenin önemini ve hikmetini şu güzel beyitlerle anlatır:

Sana ibret-çün ezhâr u nebatı
Bitirdi yeryüzünde tayyibâtı (B.18)

Sana ibret için yarattı çiçekleri ve bitkileri, yeryüzü bu güzellikleri çıkardı.

Gözün aç mu'tebir ol olma 'amyâ
Duyagör her birinden sırrı-ı Mevlâ (B.19)

Gözünü aç kör olma ibret al gördüklerinden, her bir çiçekten duy yaradanın sırlarını.

Ki eşya safhasına hâme-i Hak
Yazıptır okutur ise ders-i mutlak (B.20)

Her eşyanın sayfası Hak'tan bir mektup, okuyanlara ders verir.

Sana her bir varak Tevrat u Furkân
Oluptur gâfil olma eyle iz'an (B.21)

Sana her bir sayfa Hakkın kitapları gibidir, gafil olma sırrı oku, anla ve şüphesiz iman et.

Ko masnu'u yönün dön san'atine
Teveccüh kıl Cenâb-ı hazretine (B.22)

Bırak aslı olmayan suni sanatı, ilahi sanatı gör, tüm kalbinle Allah'a dön, ilahi nuru seyret.

“Fefirrû”⁴ âyetinden olma gâfil
“İlâllâh” ı medâr et olma zâhil (B.23)

“Öyleyse Allah’a (yoluna) koş” âyetinden gafil olma, Allah’ı zikretmeye devam et O’nu unutanlardan olma.

Gel oku “Ferhebûn”u⁵ eyle tekrar
“Ve iyyâye” rumûzundan duy esrar (B.24)

Oku “Korkun” âyetini unutma, Rabbinin “Ve Yalnızca Benden” kelâmının gizli olan anlamını duy.

---

4 Fefirrû ilâllâh (ilâllâhi), *innî lekum minhu nezîrun mubîn(mubînun)*.“O halde Allah’a koşun. Şüphesiz ben, size O’nun katından gönderilmiş açık bir uyarıcıyım.” (Zariyat Suresi 51/50).

5 *Yâ benî isrâilezkurû ni’metiyelletî en’amtu aleykum ve evfû bi ahdi ûfi bi ahdikum ve iyyâye ferhebûn(ferhebûne)*.“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözünü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden **korkun**.” (Bakara 2/40).